

*Г.І. Лис – студентка IV курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗА СФЕРОЮ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Спецслужби та органи безпеки відіграють важливу роль у демократичних суспільствах, захищаючи національну безпеку та державний устрій у демократичній країні. Оскільки спецслужби працюють таємно, а сама природа їхніх завдань змушує їх виконувати свої функції секретно, вони мимоволі вступають у протиріччя з принципом відкритості суспільства. Саме через цей парадокс (захист відкритого суспільства здійснюється таємними засобами) спецслужби та органи безпеки повинні стати об'єктом демократичного цивільного контролю.

Цивільний контроль цих служб необхідний із наступних причин: спецслужби та органи безпеки наділяються повноваженнями втручатися в приватне життя та порушувати право на конфіденційність, що може обмежувати права людини та вимагає спостереження з боку спеціально створених органів контролю; у XXI столітті постали нові загрози та виклики для існування демократичного суспільства, а саме – організована злочинність, тероризм, вплив регіональних конфліктів та економічно нестабільних держав, світова економічна криза, нелегальний обіг людських ресурсів та товарів, у тому числі зброї, бюрократизація державного апарату, корупція, глобалізація, розширення НАТО та Європейського Союзу, а також курс України на вступ до цих організацій [1, с. 15-16; 2, с. 16-19; 3].

Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки держави – це комплекс здійснюваних відповідно до Конституції та законодавства України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості в діяльності органів сектору безпеки, підвищення ефективності їх функціонування та виконання покладених на них обов'язків, зміцнення державної та військової дисципліни. Метою такого контролю в Україні є недопущення політичного впливу на діяльність спецслужб і органів безпеки та здійснення керівництва їхньою діяльністю не тільки з боку виконавчої влади, а й з боку громадськості для захисту національних інтересів, утвердження й зміцнення конституційних засад демократичної, правової держави, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також для реалізації взятих державою міжнародних зобов'язань. Систему демократичного цивільного контролю над сектором безпеки утворюють такі складові: внутрішній контроль, який здійснюють самі органи сектору безпеки; парламентський контроль; контроль Президента України; контроль із боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; контроль з боку судових органів та прокурорський нагляд; громадський контроль, який здійснюють громадські організації, засоби

масової інформації, фахівці, науково-дослідні інститути; на міжнародному рівні контроль над діяльністю спецслужб і органів безпеки не здійснюється, але Європейський суд з прав людини може одержувати скарги від окремих громадян із питань діяльності органів державного керування практично з усіх європейських країн [1, с. 12; 2, с. 46; 4, с. 11-27; 5, с. 67-71].

Для підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над сектором безпеки необхідно:

- удосконалити законодавчу базу, яка б визначала й деталізувала проведення парламентського, президентського, урядового, судового та громадського контролю над сектором безпеки;
- сприяти створенню Координаційної ради з питань демократичного громадського контролю у сфері безпеки та правоохоронної діяльності як недержавного демократичного органу;
- визначити нормативно-правовий та організаційний порядок розмежування сфер політичного та професійно-адміністративного керівництва органами сектору безпеки, а також процес девоєнізації частини їх особового складу (залишення військових посад лише у структурах, що безпосередньо організовують та виконують правоохоронні функції);
- розробити та впровадити кодекси професійної етики працівників служби безпеки та розвідувальних органів;
- прийняти закон про недержавні служби безпеки;
- законодавчо закріпити право приватних осіб на доступ до інформації, зібраної органами безпеки, а також винятки щодо реалізації цього права, пов'язані з інтересами національної безпеки.

Література

1. Борн, Х. Підзвітність спецслужб: правові норми, досвід і рекомендації [Текст] / Ханс Борн, Ієн Лей ; відповідальний за україномовне видання О. Михалочко. – К., 2006. – 135 с.
2. Реформування сектору безпеки України: отриманий досвід [Текст] : матеріали міжнародної конференції Україна – НАТО (Київ, 18 травня 2006 р.) / Женев. Центр демокр. контролю над збройн. силами, Рада нац. безпеки і оборони України, Орг. Північноатлант. договору ; за заг. ред. О. С. Бодрука. – К. : [НІПМБ], 2006. – 148 с. – Дод. англ.
3. Парламентський контроль за сферою безпеки: принципи, механізми і практичні аспекти [Текст] : посібник для парламентарів / видано на замовлення Міжпарламентського союзу і Женевського центру демократичного контролю за збройними силами. – Женева ; Київ, 2006. – 195 с.
4. Контроль та управління: актуальність парламентського контролю над сектором безпеки та його реформуванням [Текст] : зб. ст. з фундамент. аспектів парлам. контролю над сектором безпеки / Г. Борн, Ф. Флурі, С. Ланн та ін. – К. : Задруга, 2005. – 179 с. – Бібліогр.: С. 174–179.
5. Флурі Філіпп Х. Розбудова безпеки і оборони [Текст] : збірка матеріалів щодо Плану партнерських дій із створення інститутів оборони і безпеки (PAP-DIB) / Філіпп Х. Флурі, Віллем Ф. ван Ікелен. – Женева ; Київ, 2006. – 383 с.